

ТРАНСФОРМАЦІЇ У ЗАСОБАХ ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ПЕРЕКЛАДАХ ДРАМАТУРГІЧНИХ ТВОРІВ

Розуміння ідентичності як домінанти драматичного дискурсу дозволяє виокремити застосовані перекладачами стратегії та запропонувати аналіз перекладацьких трансформацій. Глумачення ідентичності як «внутрішнього відчуття приналежності до визначеної соціокультурної спільноти певного виду переважно визнане іншими представниками цієї спільноти, вкорінене у подібності до них та одночасній відмінності від представників іншої соціокультурної спільноти також виду» [1; 32], дає змогу виділити її складові та класифікувати їх. Інтегральна модель ідентичності, що складається із базових та не-базових ідентичностей, таких як національна, політична, класова, гендерна, вікова, мовна та ін., може ефективно застосовуватися у перекладознавчому аналізі. У дослідженні ми аналізуємо мовлення героїв творів крізь призму їх приналежності до національної спільноти, яку розглядаємо в рамках лінгвістичної складової дискурсу, що спирається на семантику та прагматику висловлювань. Розглядаємо ідентичність як переважно соціокультурне, внутрішньо-особистісне утворення, базоване на певних цінностях – стрижнях культури, роль якої у сучасному світі стало зростає [2; 40-41]

Вияви національної ідентичності у лінгвістичній площині відображають нашарування різних історичних епох, вірувань, традицій та переконань, які заклали підвалини функціонування певної національної або регіональної спільноти. Національні грані ідентичності, які віддзеркалені у мовленні, є чутливими до трансформацій в процесі перекладу через асиметрії історичного досвіду різних спільнот. Під впливом закономірних чинників в процесі міграції дискурсів лінгвістичні елементи або зазнають змін, щоб підлаштуватися під панівні доктрини, або зберігають свою унікальність через запозичення в соціокультурах, які відкриті до чужого досвіду. Саме ідеологія цільової соціокультури визначає, наскільки асиметричною щодо оригінального дискурсу буде відображення національної ідентичності в мові перекладу.

Національна ідентичність є поняттям багатошаровим, а її сутність виразно відчутна у протиставленні «чужому». Протиставлення «свій-чужий» відбувається завдяки виокремленню регіональних та гібридних ідентичностей, які змальовано завдяки регіональним діалектам.

Британська дослідниця М.Пертегела запропонувала можливі варіанти перекладу регіональних діалектів: компіляцію, переклад псевдо-діалектом, переклад паралельним діалектом, локалізацію та стандартизацію [3]. В.Комісаров [3; 216] не бачив необхідності відтворення регіонального діалекту в перекладі, якщо весь твір написаний територіальним варіантом мови. На його думку, мова-джерело в таких п'єсах є засобом спілкування певної групи людей та не несе жодного додаткового смислового навантаження. Запропонована дослідником позиція не є виправданою, коли регіональний діалект є лінгвістичним засобом вираження *гібридної національної ідентичності*. За своєю суттю гібридна ідентичність є завжди ідеологічно-чутливою, оскільки формується на межі двох різних соціокультурних систем, а отже, ідеологій.

Гібридну ідентичність визначають як результат колонізації, завоювань та підкорення однієї нації іншою. За зауваженням К. Мерсер, «ідентичність тільки тоді стає проблемою, коли вона перебуває у кризі» [4; 43]. Мова часто виступає символом нації та засобом ексклюзивності. Ф. Фенон стверджував, що коли підкорена нація, силою або добровільно, приймає мову та культуру колонізатора, вона більше не належать лише завойовникам, але і підкореним, які відтепер мають можливість впливати на них та певним чином вирішувати їх долю [5; 17-18]. Особливістю колоніального дискурсу є розмивання дискурсу колонізатора. Оскільки не вдається створити незалежний національний дискурс, автори вдаються до гібридизації мовлення, задля збереження «свого» в протиставленні із «іншим». Лінгвістичні прояви гібридної національної ідентичності яскраво представлені у драматургії ірландських авторів, для прикладу в п'єсі М.МакДони «Каліка Інішмаану» у перекладі В.Морозова (*рукопис*).

Англійська мова ірландців має свої особливості, що дозволяє нації через гібридність зберігати свою національно-культурну ідентичність та протиставляти себе імперіалістичному англо-

саксонському дискурсу. За нашими спостереженнями, ідентичність дійових осіб п'єси характеризують різні елементи:

а) етнографізми (реалії)

- Бачу, Малий Бобі, що ти готуєш свого **човна**. - Are you getting your **curragh** ready so?

- Ось зачекайте, я ще візьму свій **куйок**. - I'll be getting me **shillelagh** out next, wait'll you see.

Етнографізм *curragh* та *shillelagh*, що позначають типові для Ірландії човен для транспортування товарів та традиційний дерев'яний ціпок відповідно, у перекладі відтворено через гіперонімічне перейменування без збереження елемента «іншості», що вирізняє власне ірландський побут. Введення в англійську мову лінгвістичних реалій Ірландії є спробою підкреслити специфіку ірландської культури та її нетотожність англійському способу життя. Заміна етнографізмів загальноживаними відповідниками є типовою для драматургічного перекладу українською мовою.

б) лексичні та семантичні діалектизми

- Хоч я воліла б **самогоночку**. - Although I do prefer **poteen**.

Ірландська номінація традиційного віскі *poteen*, що походить від англійського слова «горщик», переросла своє лексичне значення та набула символізму, особливо для місцевого населення невеликих провінційних поселень як таких, що змальовані у п'єси. Домашнє виробництво віскі та культура його споживання стали для мешканців своєрідним ритуалом, який супроводжує буденні клопоти. Перекладач застосував метод уподібнення, віднайшовши аналог ірландського віскі для української соціокультури, а пестливий суфікс допоміг виразити позитивне ставлення до напою.

- Біллі – добрий **хлопець**, попри ті його корови. - Billy's a good **gosawer**, despiting the cows.

- Бо я – ірландець, **Бога раду!** - An Irishman I am, **begora!**

Лексичні діалектизми *gosawer* (також *gasur*, *gassir*, *gossure*) – хлопець, та *begora* (також *begorra*, *begorrah*) – Бога ради!, зберегли у перекладі своє семантичне значення, але втратили діалектні ознаки, що дозволяли підкреслити національну ідентичність (я – ірландець). В оригіналі декларативність мовленнєвого акту знаходить підтримку на рівні діалектної лексики, яка підсилює намір мовця визнати себе ірландцем.

- Та й вона вибачила тільки тому, що стала через тебе *напівідіоткою*. - She's only forgiven cos she's gone *half doolally* because of ya.

- Мабуть, саме тому мені було так легко *намахати* тебе з тим туберкульозним листом, і тому мені й тоді було дуже прикро, що я тебе *намажав*, і тепер також. - I suppose that's why it was so easy *to cod* you with the TB letter, but that's why I was so sorry for *codding* you at the time and why I'm just as sorry now.

Значний прошарок діалектних лексем у п'єсі належить до стилістично-зниженої діалектної лексики, що свідчить про розвиненість усіх страт ірландського діалекту англійської мови. У перекладі сленгові діалектні лексеми *half doolally* та *to cod / codding* – *напівідіоткою* та *намахати / намажав* зберігають ознаку приналежності до стилістично-зниженої лексики, але втрачають елемент регіональної маркованості.

в) фонетичні діалектизми

- А я так розхвилювалася, **шо** лупнула себе по руці банкою з горохом. - I banged *me* arm on a can of peas worrying about Cripple Billy.

- Ні, по тій іншій. - No, it was *me* other arm.

- Ви мене перебили, місіс Осборн, коли я вже хотів повідомляти новини. - You have interrupted *me* pieces of news now, Mrs. Osbourne.

- Ще будете перебивати? - Do *ye* have any more interruptions?

- Перша новина така – один *хлоп* з Леттермору *поцунив* у іншого *хлопа* з хати книгу, а тоді жбурнув її в море. - *Me* first piece of news, a *fella o'er* in Lettermore stole a book out of another *fella's* house and pegged it in the sea then.

Фонетичні діалектизми ірландського варіанту англійської мови послідовно зафіксовано автором у тексті п'єси, що вказує на особливість вимови, якої повинні дотримуватися актори. Наведені приклади ілюструють відсутність послідовності відтворення фонетичних особливостей у мові перекладу. У багатьох випадках фонетичні особливості компенсовано введенням розмовних та стилістично-знижених лексичних елементів.

г) граматичні діалектизми

• Марна витрата часу – дивитися на корів. - A waste of time *him coming*, so.

• Та я просто дивився на корівок. - I was just looking *at them cows*.

• А ти не пробував щось кинути у тих корів? - Do you *never* throw *nothing at them cows*?

У мові перекладу граматичні діалектизми, представлені в оригіналі різними типами конструкцій, що є відхиленнями від нормативного вжитку, замінено граматично правильними конструкціями української мови. У граматичній площині перекладач не намагався відтворити регіональні особливості мовлення героїв, тому граMATика мови перекладу не працює на створення відчуття гібридності ідентичності героїв.

г) антропоніми із національно-культурної семантикою або способом творення

Антропонімний простір п'єси відображає ставлення ірландської лінгвосоціокультури до власних назв людей. Оскільки тривалий час Ірландії була притаманна кланова система суспільства та сільський спосіб життя, люди в селищах знали один одного не одне покоління. Кожен мешканець був відомий іншим або за іменами батьків, або за прізвищем, яке відображало характерні риси особи. Щоб розрізнити людей з однаковими іменами, до першого імені додавали ім'я батька або матері, часом діда або баби. Традиція нашарування імен відображена в імені одного з центральних героїв п'єси – *Джонніпатінмайка (Johnny pateenmike)*, до якого звертаються різними варіантами його імені (Джонні, Джонніпатін, Джонніпанмайк). Злиття імен не є характерним для української лінгвосоціокультури, тому транслітерація імені не несе глядачам інформації про родину Джонні, яка залишила слід у його імені.

д) національно-культурні алюзії, міфологеми та символи;

• Хіба я не чую, як виють *духи, що передвіщують смерть*, хоч я й далеко від свого дому, від свого бідного острова. - Can I not hear the wail of the *banshees* for me, as far as I am from me barren island home.

В ірландському фольклорі *banshees* – це духи, що набувають форми жінки, аби через голосіння сповістити родину про близьку

смерть. Перекладач обрав метод дескредитивної перефрази, що дозволяє пов'язати появу духів із передвiщенням смерті.

е) словотворчі діалектизми

- Вони ж навіть до школи ходили, тримаючись за руки. - I hope Patty and Jack do put it behind them and make up. Didn't they used walk hand-in-hand to school as *ladeens*?

- Готове до *подорожі чи шо там*. - A nice boat for a *tripeen*.

Для ірландського варіанту англійської мови характерним є пестливий суфікс *-een*, який додають до звичних англійських слів з метою їх пом'якшення або применшення їх якості. Як правило, словотворчі діалектизми в перекладі відтворити неможливо, але в наведених прикладах ця словотвірна особливість введена як засіб визначення приналежності до ірландської спільноти та підкреслення іншості. Гібридність у мові перекладу присутня ситуативно, переважно на фонетичному рівні.

В аспекті національно-культурної ідентичності трансформації відбуваються на усіх рівнях мови перекладу. Їх причинами є міжкультурні та міжмовні асиметрії, що не дозволяють адекватно передати лексичні або граматичні реалії у мові перекладу; індивідуальне бачення перекладача; ідеологія цільової соціокультури, що диктує норми перекладу. Нормою у сучасному перекладі є нейтралізація діалектів, заміна діалектних елементів стилістично-зниженими елементами мовлення, поодинокі вкраплення діалектної лексики. Діалектні особливості на рівні фонетики, граматики, словотвору засобами «одомашнення» не перекладають.

1. Ровенчак О., Володько, В. Проблеми трансформації ідентичностей у контексті міжнародної міграції. *Studia methodologica*. Випуск 26. 2009. с.31-45.

2. Черниш Н., Ровенчак О. Варіації на тему ідентичності для соціокультурного оркестру. *Соціологія, теорія, методи маркетингу*. Випуск 1. 2007. с.33-48.

3. Комиссаров, В. Теория перевода (лингвистические аспекты). М.: Высш. шк., 1990. 253 с.

4. Mercer K. Welcome to the Jungle: Identity and Diversity in Postmodern Politics. *Identity: Community, Culture, Difference*. Ed. by J. Rutherford. London, 1990. P. 43-71.

5. Fanon F. O. *Black Skin, White Masks*. The experiences of a Black Man in a White World. New York: Grove Press, 1967. 206 p.